

„A TERMÉSZET” előfizetési ára melléklapjával, a „HALÁSZAT”-tal együtt: egy évre 6 korona.
Csupán a „Halászat” egy évre 3 korona.

Állattani, vadászati és halászlati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkesztik :

DR. LENDL ADOLF

és

osikszentsimonyi és ernyesi

LAKATOS KAROLY.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

Állataink a néplegendákban.

III.

Folytatás.

A macska legendája.

A jóságos Istennek tudomására jutott, hogy a pokolban sok az ártatlanul elkárhozott lelkek száma. Elhatározta, hogy azokat kimentí az ördögök hatalma alól s azonnal elő is hívatta Szt.-Pétert, hogy egy hatalmas zsákot vegyen elő és kísérje őt a pokolba, ahonnan majd fölhozzák az ártatlanul szenvedő lelkeket. Péter engedelmességet mutatott. Csakhamar előállott a hosszú zsákkal s miután megvizsgálták, hogy nincs-e rajta lyuk, elindultak a pokol felé . . . Már messziről hallatszott a jajveszékélés, a szenvedő lelkek kínos vergődése. Mikor a jóságos Istent meglátták az elkárhozottak, szelíd mosoly derült föl arcukon s megnyugodtak . . . Az Isten az ördögök incselkedésére ártatlanul kárhozatra jutott lelkeket egyenként kiválasztotta; Péter pedig szép rendben berakta a zsákba. Tele lett az színültig; alig tudta bekötni. Különösen szere-száma se volt az asszonyoknak! . . .

Azután szép csöndesen elindultak az ég felé. Rendre vitték a nagy zsákot, mert igen nehéz volt . . . De egyszer csak azon veszi észre magát a jóságos Isten, hogy a zsák nagyon is könnyű; Péter is úgy találta. Körülnézik, megvizsgálják s rájönnek, hogy a fufangos ördög *egérré* változott s lyukakat rág a zsákba, hogy a lelkeket visszacsábíthassa sötét birodalmába. Mentek is azok seregestül; már csak a zsák fenekén szédelt egynehány; azok is mind vén matrónák

voltak. A jóságos Isten haragra lobbant s keztyűjét ledobván, így szólott: — Változz macskává s örök időnkig pusztítsd az egeret!

Úgy is történt . . .

Ezért van oly nagy tiszteletben az oláh nép körében a macska, melyet valóban az „Isten keztyűjének” (manuse lui Domnerau) nevez.

(Sz.-Nagyfalvi.)

Még van egy változata e legendának; érdekesnek tartom azt is elmondani:

Noé, az Isten egyenes parancsára, a földön élő minden állatból egy párt fölvetett a bárkájába az özönvíz alkalmával. Amikor a legvadabb hullámok hányták vetették a bárkát, azon vette észre magát Noé ősapánk, hogy a víz hatalmas sugárban tolul a hajóba. Kétségbeesve fut a lyukhoz s ijedtében az ujjával dugta be azt, hogy megmentse a saját és a rábizott földi állatok életét . . . Amíg az ujjával kizárta a vizet, észreveszi, hogy ki csinálta a bajt. Az *egér* más helyen ismét lyukat rágcsál a bárka falán. Addig töpreng, hogy mitévő legyen, míg gonosz tervét az egér kivitte. A víz már ott tör be a bárkába . . . Noé gyors elhatározással segít a bajon: ujját állandó dugóul belevágja a lyukba s azonnal fut a másik lyukhoz s azt bedugja második ujjával . . . Az egér tovább infámiskodik; új lyukat rág. Noé levágja a második, majd a harmadik ujját s talán egyetlen ujjja sem marad, ha az Isten meg nem szánja s parancsolatának hű teljesítéséért meg nem menti a további önesonkitástól. Ledobja *keztyűjét* s *macskává* változtatja, hogy pusztítsa az egeret. Azóta bujkál az egér földalatti lyukakban, rej-

tekekben s azóta les éjjel-nappal rá a macska, kegyetlenül felfalván, aki elébe kerül.“

(Füzes.)

Mindkét változatát a Berettyó mentén jegyeztem föl, oláh előadás után. A magyar néplegendákban még eddig nem találtam nyomára.

IV.

A bagoly legendája.

Az Isten, a teremtés után, földre szállott s minden élő lényét szent színe elébe rendelte, hogy kikérdezze őket sorsukról, állapotukról. Ember, állat elmondta életkörülményeit s meglegedetten hálálkodott a Teremtőnek; egyedül a bagoly panaszkodott.

— Jóságos Teremtőm! — szólott a bagoly — amikor minket teremtettél, ekkép szólottál: éljetez és szaporodjatok! . . .

Szaporodunk is, de csakhamar elpusztulunk, mert nincs miből élnünk. Éhezünk, sanyargunk; táplálékunkról nem gondoskodtál.

A bagoly beszédére nagy lett a felzúdulás az állatok körében. A nagy sokaságból apróbb, négy lábú állatok törtettek elő, madarak röpködtek az Isten körül s élesen kiabálta mindenik: hazudik, hazudik! Minket kegyetlenül pusztít; maholnap hírmondónak sem marad belőlünk! . . .

Az Isten szeretettel csitította apró teremtményeit: hagyjátok el, mindjárt elintézem az ügyét! És éjjel élő, minden madártól gyűlölt bujdosóvá tette a hazug bagolyt, aki azóta kerüli a fényt, szeméit bántja a világosság s kegyetlenül üldözi minden szárnyas. Hazug, hazug! — kiáltja utána a kicsi ökörszem is . . .

(Kr.-Horváth.)

Ez teljesen magyar eredetű legenda; nem akadtam magvára a velünk századok óta együtt élő oláh nép körében sehol. Eredeti magyar legendának

Az első próba.

„A TERMÉSZET“ eredeti tárczája.

Írta: Váli Tibor.

Reggeli nyolcz óra lehetett, amikor arra a hóval borított hegytetőre értünk, ahol lobogó tűz mellett sütkérezve vártak reánk a hajtók. Akadt itt étel-ital bőven. Szomorú látvány volt a hajtók csoportja: csupa rongyos, piszkos ruhájú alak. Itt néhány megtört öreg ember ősz hajjal, ősz szakállal. Valamennyinek vaczog a foga a hidegtől, könnyekkel telik meg a szeme. Amott több kihívó tekintetű megnőtt kamasz; amolyan fitymálólág méregeti tetőtől talpig az összegyűlt vadásznépet s bizalmatlan oldalpillantásokat vet az újonnan érkezőkre. A kicsinyek is egybeverődtek, csakúgy reszket egész testük a hiányos plundrában. Orrukat megütötte a tőpörtyűs pogácsa és pörkölt szalonna szaga és nincs, aki megkínálja őket. Szegény éhes gyermekek!

Megkezdődött az első hajtás. Ott állottam egy hatalmas tölgy alatt az erdő szélén. Lábaim mélyen belesüppedtek az olvadozó hóba. Dideregtem; úgy hiszem, inkább az izgatottságtól, mintsem a hidegtől. Könnyű fegyverem csövét

tartom az alább közlöttet is, még pedig — amennyiben a Mária-kultusz lép vele előtérbe — a katolicizmus virágkorából eredőnek. Lehet az is, hogy csak bevándorolt a Szilágyságba, mint ahogy vándorol a nóta, mese — szellő szárnyán — faluról-falura, országból-országba, míg bejárja az egész világot. Különben, ahol följegyeztem, az egy nagy magyar község, erős, virágzó református egyházzal; az oláhok (g. kath.) és örmények (róm. kath.) újabban szerveztek itt egyházakat; de amennyiben a magyar református nép ajkairól hallottam a legendát s a másik két felekezet körében nem akadtam nyomára, azért sejtem, hogy a régi katolicizmus hagyománya.

V.

A béka legendája.

Szűz Mária, Krisztus urunk anyja, még a földön járt s búsan bolyongott a mezőn, amidőn egy sánta békával találkozott, aki szörnyen sírt, jajveszékelt. — Mi bajod van — szólott hozzá Mária, — hogy olyan nagyon jajgatsz?

— Jaj, jaj! hogyne sírnék, hogyne jajgatnék, mikor olyan nagy szerencsétlenség ért! Hét gyermekem volt s a legkisebbik, egy ártatlan nyomorék, elveszett. Nem találok sehol; megreped a szívem érette!

— Szegény anya, szánlak; jó szivedért megáldalak. Oh, én is érzem a te bánatodat; látod, nekem csak egy gyermekem volt, az is elveszett! Hiszem, hogy a te keserved azért nem kisebb, amiért neked hét van! Ne félj! nemes anyai szíved soha sem fog elrohadni, ha meghalsz is: tested nem bomlik föl, nem szagosodik meg! Megszáradsz és holtad után is használni fogsz . . .

(Sz.-Kraszna.)

Hogy azután a béka holta után miképp használt? — azt ugyancsak a krasznai nép körében tudtam meg. A megszáradt békát a beteg sertés moslékába áztatják s azzal etetik. A nép hiszi, hogy ez biztos gyógyítószer a sertés betegségében.

az erdő belsejének irányítva, elfogódottan vártam a következőket.

Tompa morajként hangzott a hajtók lármája. Körülöttem mély esend volt mindenfelé. A legesekélyebb mozgásra, neszre is fel-felrezzentem. Messze beléttam a ritka erdőbe; szemeim nyugtalanul keresték az előbukkanó vadat.

A hajtók lármája egyre nőtt, már kivehettem szavaikat is: hajrá-hajrá, nono, nini, ahá-ahá! kiáltoztak s közbe-közbe nagyokat csapkodtak-ütöttek botjaikkal az útjukba esett cserjékre, fatörzsekre.

Egyszerre csak megjelentek a felzaklatott állatok; négy-öt nyúl iramodott egymás nyomában az erdő közepébe. A sűrűség felé tartottak; oda se tekintve a mi sorunknak, rohantak a kész veszedelembé, a sűrű fenyves szélére állított tapasztalt vadászok felé. Valóságos sortűz következett erre, durrogott a sok puska. Rendkívül izgatott lettem.

Hirtelen egy különös jelenség hívta fel figyelmemet. Az egyik nyúl — úgy tetszett — megérezte a veszedelmet, visszafelé vette útját s nekem tartott. Nem rohant, mint előbb, egy fatörzs mögött meg is állott. Talán megsebeztek. Szívem egyre hangosabban vert. A hajtók mindinkább közeltek, végre ki is vehettem egyiknek-másiknak az alakját.

Az újból előtörő zajra az én nyulam felpattant s csodák csodája! a kicsiny bokrok között rézsút a hajtóknak vágott.

Róka! róka! róka! ordították egyszerre a tüzes hajtók s oly pokoli zajt csaptak, mint az ellenségre rohanó dahomeiek. Akkor ocsúdtam csak fel ebből a csodálatos kép-

VI.

A prücsök legendája.

Amikor Krisztust halálra keresték a poroszlók, az állatok mind segítségére voltak, hogy menekülhessen üldözői elől. A legtöbb szolgálatot tette a prücsök (természetesen a mezei prücsök), aki földi lakásának szűk bejárása előtt leselkedett az üldözők minden lépésére s arról éles hangján értesítette az ártatlanul üldözött Isten-embert.

A Krisztus, hűségeért, meg is különböztette más bogaraktól. Földi lakását mások készítik, hogy neki annál több ideje legyen a nyugalomra s az éneklésre; fekete ruhát adott neki öltözetül, hogy ellenségei nehezebben vegyék észre s gyors szökésre alkalmas lábukat, hogy könnyen menekülhessen... Azzal is kitüntette más bogaraktól, hogy ő legyen az ős legutolsó bogara, aki zümmögésével a hervadást elénekeli s elnémulásával tudtára adja az embereknek, hogy jön a tél!

Azóta a prücsök, mintha most is Krisztust őrizné üldözőitől, mindig földi lakása szűk bejárójában ül, énekel s a legkisebb zajra eltűnik rejtekébe.

(Berettyó-ment.)

Ezideig, a Szilágyság területéről, ezeket az állatlegendákat gyűjtöttem össze, melyek, természetesen népies alakban, hosszú lére vannak eresztve s egyik-másik — például a béka legendája — egy fél fonóházi-estét kitölt a nép előadásában. Itt csak kivonatosan közöltem tartalmukat, melyek bizonyynyal érdekelni fogják a természet barátait, már csak azért is, mert ezekből a nép felfogása az állatéletről tükröződik vissza s itt-ott erős megfigyelő tehetségének nyomaira találunk.

A nép lelki foglalkozásában rendszeren összeköti a földet az éggel és mese-, legenda-, monda-költészetében a menyország lakói megjelennek, mint a jó és igaz ideáljainak megtestesült alakjai, kik a nemes küzdelmeket diadalra juttatják.

Boér Miklós.

Az anyátlan méhkasok; petéket rakó munkások.

Akkor mondunk valamely kast anyátlannak, ha az anyaméh: a méhkirálynő elpusztult s a kas így királynő nélkül van. Minden kasban normális körülmények között tudvalevőleg csak egy királynő van. Az egész kasban a királynő az egyedüli nőstény s ő rakja le a petéket, melyekből azután herék, munkások, esetleg fiatal királynők kelnek ki. Ebből világos, hogy ha valamely kasban a királynő valamilyen baleset következtében elpusztul, az egész kas a végleges elpusztulásnak néz szemébe, hacsak fiatal királynő nem akad, avagy más kedvező körülmények nem játszanak közre a kas megmentésében.

A királynő kivételes szerepet játszik a kasban, élete sokkal tovább tart a munkások életénél. Míg a munkások nyáron átlag két hónapig, télen át pedig hét hónapig élnek, addig a királynő legalább is három évig él. Szakfolyóiratokban igen gyakran említenek őt, sőt hét éves királynőket is. A külső befolyások ellen a királynő lehetőleg védve van. A munkások a szó szoros értelmében ápolják, ellátják bőven ennivalóval, hűségesen gondját viselik.

A királynő, a párzást kivéve, csak rajzaskor hagyja el a kast. Ha rajzás közben éri valami szerencsétlenség a királynőt, az egész raj visszarepül a kasba, hogy egy másik királynővel újra elhagyja azt. Ilyenformán, ha a királynő rajzasközben pusztul el, a raj nem pusztul el, mert lehetőleg rövid idő eltelte után az anyakas új királynőt ad számukra. Ha a rajzó méhek valamely faágon, vagy más alkalmas helyen megtelepedtek, tudvalevőleg a királynő kapaszkodik az ágba s a raj népe fűrteszerűen csüng le róla. Ha ilyenkor a királynőt a rajból kifogjuk, a raj szerteröpül, de csakhamar ismét egy csomóvá egyesülnek s zúgva visszarepülnek a kasba, hogy pár nap múltán új királynővel, újra rajzáshoz kezdjenek. Ha a királynő a rajzás után pusztul el, mikor már készek a viaszkejsztek, ugyancsak ez a nagy zaj, az ide-oda röpködés tudatja velünk a veszélyt. A dolgozók zúgva át meg átkutatják a kas minden zugát, majd kirepülnek a kasból, ide-oda röpködnek a levegőben s csakhamar ismét visszatérnek a kasba. Ez az ide-oda röpködés olykor órákhosszáig is tart. Különösen akkor igen feltűnő, ha még, vagy már nincs pete, vagy

rázatból, amikor közvetlen közelemben szólaltak meg a hajtók, hogy az én nyulam róka volt s hogy az ő sorukon átörve, vígan suhant tova.

Hat nyúl esett az első hajtásra. Amint ott feküdtek előttem a fagyos hóban véresen, élettelenül, nagyon megsajnáltam szegényeket.

Mély völgybe kerültem a következő hajtáskor. Egy bokor mögé kuporodva leskelődtem. A hátam mögött levő dombról régen kiirtották az erdőt; fele már szántás, a másik felén még álldogál egy-egy alacsony, korhadt fatönc. A korhadás, pusztulás olyan fantasztikus külsőt kölcsönözött ezeknek a fatömböknek. Némelyiken a lehámlófélben levő kéreg sajátságos színe, alakja; a másikon a kiálló bütykök, göbök furcsa elhelyezkedése; ismét máson a bemélyedések, lyukak különös sora hívja fel a képzeletet élénk munkára. Mindmegannyi inceskedő gnóm; ez ijesztő mogorván, amaz komoly, parancsoló büszkeséggel, emez meg épen vigyorgva, gúnyolódva reám mereszti szemeit a fehér kalap alól, amelyet hóból rakott a tél a fejére.

Már puskáznak. Az előttem levő sűrű bokrok, cserjék között zörgést hallok. Egy nyúl csörtet felém, a fejét már látom, egyenesen nekem tart. Elő a puskával! Amde az időt elbámészkodva, a töltést a tasakomban hagytam. A nyúl már a hátam mögötti szántáson vágat keresztül. Eldördül a fegyver, de a nyúl fut irtalmatlanul tova. Fut, csakhogy futása kissé különös. Fegyveremet szorítva nézek utána. A szegény állat három lábán esetelve-botolva bukdácsol; még látom, amikor elterül a földön s mozdulatlan marad.

Ügyetlen ember ez az én balszomszédom. Kegyetlenség ily rosszul löni!

A történet végre a puskámba kerül. Körülöttem semmi nesz, csak a domb túlsó oldalán ropognak a puskák. Szemem majd kidülled az erős nézésben. Egyszerre mozgást veszek észre a cserjék között. Hát, csodás valóság! Újból egy róka. Távolabb van, semhogy meglóhatnám. Milyen szép, kifejlett állat! Oly óvatosan, kimérten szedegeti lábait, mintha tüskék között járna. Szép, hosszú farka széles sávként vonul nyomában. Olyan hajlékony mindene, olyan könnyed a magatartása. A túloldalról fel-felhangzó puskaropogás nem készíti sebesebb futásra, nem téríti el irányából. Mint akinek megvan már a sikerhez vezető megmásíthatatlan terve, oly határozottan siklik odébb. Nem néz se jobbra, se balra, jól tudja, hogy hol hagyta a veszélyt.

Elfog a nyughatatlanság, hátha lelóhatnám. Utána lövök. Mire eloszlik a löporfüst, a ravasz kópénak se híre, se hamva. A hajtásnak nemsokára vége. Az én soromon egyre sűrűbb a tüzelés. Rettentő hajsza fejlődik ki. Az ijedt tapsifülesek, ha eddig lapítottak is, most már kénytelenek tűzbe menni. Jobbról, balról ugrálnak elő s kétségbeesetten menekülnek az erdőből ki a szántásra. Néha két vadász vesz célba egy nyulat s az üldözött mégis kikerüli a gyilkos söréteket. Amott az egyik elhibázta a lövést, a másik vadász rögtön a segítségére siet s az életéért remegő füles nagyot botlik, azután ellapul. Jobb szomszédom szakadatlanul pocskolja drága töltéseit. Ideges, kapkodó ember, minek jön az ilyen vadászni!